

Bildirgenin 74. yılında “insan hakları eğitimi” konuşuldu

10 Aralık 1948’de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 74. yıldönümü dolayısıyla 12 Aralık 2022 tarihinde, Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Prof. Dr. İoanna Kuçuradi tarafından düzenlenen bir konferans ve yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirildi.

Elif Şahin Hamidi

Konferansta, Maltepe Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Edibe Sözen “Göç, Göçmeler ve İnsan Hakları” başlıklı bir konuşma yaptı. Sözen, yüzyılın göçü sayılan Suriye’den göçlerin 13 milyonu bulduğuna, bunu 2022 yılı Rusya-Ukrayna Savaşı ile Ukrayna’dan göç edenlerin izlediğine dikkat çekerek şunları söyledi: “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin verilerine göre 24 Şubat’ta Rusya’nın işgalinden bu yana başka ülkelere sığınmak için Ukrayna sınırlarından çıkış yapanların sayısı 10 milyonu geçmiştir. Kitlesel göçlerin ardında kötü yönetimler, iç savaşlar, iklim değişiklikleri, uluslararası çıkarlar, hak ve ihlal sorunları, açgözlü kapitalizmin sınır tanımazlığı gelmektedir. Öncelikle, küresel dünyanın yepyeni bir ‘kamusal ahlaka’ ve tabii ki insan haklarının hemen her toplum tarafından içselleştirilmesine, ana dillerde içkinleştirmesine ihtiyacı var. Bu alanın mimarları, sayfalar dolusu hakları bildiği halde uygulamayanlardan değil, toprağından edilmiş insanlardan çıkacak.”

Karanlık Avrupa Ortaçağ simülasyonu kol geziyor

“Açgözlü kapitalizmin aktörleri toprak adına, petrol adına, maden arama adına ve en önemlisi şirketlerin varlığı adına insanları yerlerinden yurtlarından ettirmekte bir beis görmüyorlar” diyen Sözen, sözlerini şu şekilde sürdürdü: “Küresel değerlerin başında insan hakları gelmekle beraber, göçmenlere yapılan muamelelerle, bir karanlık Avrupa Ortaçağ simülasyonu, başta medya olmak üzere piyasada kol gezmektedir. Irkçılık, ayırmacılık, mağdur etme uygulamaları hemen her yerde sorunlu hale gelmektedir. Son yıllardaki göçmen hareketliliğini en fazla tecrübe eden Türkiye’nin insan hakları için de giderek önemi artmaktadır.”

Arş. Gör. Dr. Elif Dilan Kara’nın moderatörlüğündeki “İnsan Hakları: Eğitimi ve Sağlayabildikleri” konulu yuvarlak masa toplantısında ise Prof. Dr. İoanna Kuçuradi’nin Anabilim Dalı Başkanlığını yaptığı “İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı” mezunlarından/öğrencilerinden Aynur Aydın, Hasan Basri Çifci, Elif Şahin Hamidi, Nazan Solak insan hakları eğitimi ve bu eğitimin sağlayabildikleri üzerine konuştu.

Ezberci olmayan eğitimle kişiler olanaklarını gerçekleştirebilir

Eğitimci Aynur Aydın, günümüzde eğitim sorunlarını çözmek için dünyada ve ülkemizde pek çok kişi, kurum, kuruluşun çeşitli çalışmalar yaptığını, bu çabaların umut verici olsa da eğitim alanında yaşanan sorunların bir türlü bitmemesinin, konu değerlendirilirken bir şeylerin gözden kaçırıldığını düşündüğüünün altını çizdi. Ezberci eğitim ile ezberci olmayan eğitimin farkına dikkat çeken Aydın şunları söyledi: “Ezberci eğitim, çoğu zaman farklı mecralarda ezber söylemlerle eleştirilen bir konu olmakla birlikte, eğitim hakkı gerçekleştirilirken kişilere doğru değerlendirme olanağı vermeyen, onları ezbere değerlendirmelere iten eğitimidir. İnsanın değerine uygun olmayan, belirli tip insan yetiştirmek için eğitimin bir araç olarak kullanılmasıdır. Ezberci olmayan eğitimle ise kişiler olanaklarını gerçekleştirebilir, bilişsel becerilerini kullanmayı öğrenebilir, okuduklarını anlayabilir, konular arasında bağlantıları görebilir, neden-sonuç parça-bütün ilişkisi kurabilir, çıkarımlar yapabilir, zihinlerini özgürleştirebilir, merak duygularını canlı tutabilir, bilgiyle bilgi olmayan arasındaki farkı

görebilirler. Kişiler öğrendikleri bilgilerle kendilerini, çevreyi, insanı, toplumu, karşılaştıkları durumları, olayları anlamak, doğru değerlendirmeler yapmak için örgün eğitim bittikten sonra bir öğretmene gereksinim duymadan yaşamlarını sürdürebilirler.”

Şaşıracak, sorular sorarak yolunu bulur

Hukukçu Hasan Basri Çifci, hukuk eğitimi almış bir kişiyle, felsefi bilgiye dayanan eğitim almış bir kişi arasındaki farka işaret ederek şunları dile getirdi: “Hukuk eğitimi almış biri, insan haklarının çiğnendiği bir durumla karşılaştığında, bu durumun düzeltilmesi için işletilmesi gereken hukukî yolların nerede olduğunu bilir. Nereye başvuracağını, hangi kuralı uygulamaya koyacağını hızlıca bulur ve bunları kullanır. Felsefeye dayanan insan hakları eğitimi almış biriye, büyük olasılıkla önce şaşıracak, karşılaştığı durumun kendisinden kaynaklanan birtakım soruları sorar ve yolunu bu şekilde bulmaya çalışır. Hukuk eğitimi almış birinin ulaştığı sonuçla, felsefeye dayanan insan hakları eğitimi almış birinin ulaştığı sonuç birbiriyle örtüşebilir. Sanırım, önemli olan, bu örtüşmenin rastlantıya dayanmamasını sağlamaktır. Bu da felsefenin temel bir sorusunun insan hakları açısından sorulmasını öğrenmekle, sormakla ve yanıtlamaya çalışmakla; yani, felsefeye dayanan insan hakları eğitiminin izlediği yoldan muhakkak geçmekle mümkündür. Ancak bu şekilde, bir insan, belli bir durumda, insan haklarını korumak için ne yapılacağını tam anlamıyla görebilir. Yaşamın bütün bu karmaşıklığı içinde kendisine düşenin ne olduğunu ancak böyle saptayabilir.”

Haber değeri uğruna insanın değeri harcanabiliyor

Gazeteci Elif Şahin Hamidi, felsefi etik temellere dayalı insan hakları bilgisinin, yalnızca cepheden bildiren savaş muhabirlerini ilgilendiren bir konu olmadığına vurgu yaptı ve “savaş muhabirliği yaparken de, ekonomi muhabirliği yaparken de, spor muhabirliği yaparken de insan haklarını ve dolayısıyla insanın değerini korur şekilde gazetecilik yapmak gerekir. Aksi takdirde gazetecilik yoluyla insan hakları ihlal edilmiş olur” dedi. İnsan haklarını korumanın ya da ihlal etmemenin, sadece hak gazeteciliği şemsiyesi altında çalışan gazetecilerden değil, bütün gazetecilerden beklenen etik bir sorumluluk olduğunu ifade eden Hamidi şunları söyledi: “Gazetecinin habere konu olan her şeyin insanla ve insan haklarıyla zaten içsel olarak bağlantılı olduğunu fark etmesi ve hangi alanda haber yaparsa yapsın asıl işinin insan haklarını korumak ve ihlalini önlemek ya da ihlal edilenlerin sesi olmak olduğunu unutmaması gerekir. Öte yandan gazetecilikteki birtakım haber yazım kurallarını (örneğin beş N, bir K kuralı) ve haber değeri kriterlerini (zamanlılık, yakınlık, önemlilik, sonuç, insanın ilgisini çekme) tam da olması gerektiği gibi, yani doğru-düzgün bir şekilde uygulamak da sorunları çözemeyeceği gibi çoğu zaman hak ihlallerine yol açar. İşte felsefi etik bilgiye, değer bilgisine, doğru değerlendirme bilgisine dayanan insan hakları eğitimi, gerek gazetecilik mesleğinde, gerekse diğer bütün mesleklerde, birtakım kuralların ve yanı sıra meslek etiklerinin neden sorunları çözmeye yetmeyeceğinin görülmesini de sağlayacak bir eğitimidir ve herkes için gerekli olduğu açıktır.”

Adalet, doğrudan uygulamaya dair bir düşüncedir

Sosyal Hizmet Uzmanı Ronay Erdinç, insan hakları kavramının çağdaş söylemde en güçlü fikirlerden birini temsil ettiğine ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 20. yüzyılın en kayda değer başarılarından biri olduğuna, ancak insan haklarının sadece ‘iyi bir fikir’ olarak kalmaması, ayrıca uygulama kuramları ve yöntemleri geliştirmenin de somut bir temeli olması gerektiğine vurgu yaptı. Adalet kavramı, insan hakları ve sosyal hizmet arasındaki ilişkiye dikkat çeken Erdinç şunları söyledi: “Özellikle adaletle ilgili, çoğunlukla intikamı ima eden söylemler, insan haklarının ihlal edilmesine neden olmaktadır. Oysa bizler eğitim süresince de gördük ki toplumsal değerlerden biri olan ‘adalet’ değerine baktığımız zaman bir ide-düşüncedir. Yani felsefece üst istem olarak tanımlayabiliriz. Gerçeklikte adalet bir düşünce olmakla birlikte, görünür olan adaletsizliktir. Yapılmamasını istediğimiz muameleler karşısında

adalet fikri duruyor. Bununla birlikte bir kişi değeri olarak adil olmak değeri ortaya çıkmaktadır. Kişilerin temel haklarının ülkesel ve dünya genelinde korunması gerekliliği insan olan herkesi kapsar. Bu da insan haklarının evrenselliğini bizlere göstermektedir. Adalet her ne kadar bir düşünce olsa da hayatın içerisinde yer alan, doğrudan uygulamaya dair bir düşüncedir. Bu nedenle adalet düşüncesine bağlı düzenlemeler yapmak ve uygulama koşulları yaratmak oldukça önemli görünmektedir. Adalet değeri üzerine konuşurken, onarıcı ve cezalandırıcı yaklaşım arasında da bir ayırım yapmak gerekmektedir. Cezalandırıcı yaklaşım cezalandırmayı amaçlar. Bu yaklaşıma göre yasayı çiğneyenler veya yasayı uygulamayanlar belirlenmeli, yakalanmalı ve yaptıklarının ‘cezasını ödemelidir’. Titizlikle yapılan böyle bir cezalandırmada adalet sağlanıyormuş gibi görünebilir ve bu, suçlunun cezalandırılmasını, başkalarının da bunu bir caydırıcı olarak görmelerini sağlar. Buna karşılık onarıcı adalet yaklaşımı, hakları ihlal edilenlerin tazminatıyla değil, daha çok bir yanlışın yapıldığı bilgisine sahip olmakla ilgilidir. Yani onarıcı adalet yaklaşımı, insan haklarını ihlal edenlerin suçlarıyla yüzleşmelerini, halkın onayını ve sonrasında ise hayatlarına devam etmelerini amaçlamaktadır. İhlal edilen her ne ise onu onarmayı amaçlayan bu yaklaşım, Gandi’nin şiddetsiz ilkelerine dayanmaktadır ve şiddet döngüsünü güçlendirmek yerine, çatışma çözmeye yönelik olarak bu döngüyü kırmaya çalışan radikal bir yaklaşımı temsil etmektedir. Uluslararası insan hakları söyleminde bu yaklaşım önemli bir konu haline gelmektedir. İnsan haklarına dayalı bir sosyal hizmetin temelinde de insan haklarının neden çoğu insan için gerçekleştirilemediğini ve korunmadığını anlama ile birlikte ihlaller, sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet, cinsiyet, engellilik, yaş, göç vs. temelli yapısal baskı ve dezavantajların bir analizi yatar. Baskıya ve dezavantaja sahip yapıların doğasına ve yaygınlığına ilişkin sağlam bir anlayış olmadan ‘hadi onlara yardım edelim’ şeklinde onları anlamaya çalışmayı ve hak temelli uygulamalar yapmayı bekleyemeyiz. Bu nedenle insanların, haklarını tanıması ve koruması için harekete geçmesine imkân sağlayan fikirler, mesleğin ve uygulamanın temellerini oluşturmalıdır.”

“Bu söz benim zihnimde şimşekler çaktırdı”

Eğitimci Nazan Solak, İnsan Hakları Yüksek Lisans Programına başlamasında, İoanna Kuçuradi’nin bir videosunun etkili olduğunu belirtti: “İoanna Hocam videodaki konuşmasında ‘Bizde bir atasözü var: İyilik yap denize at, balık bilmezse halik bilir. Ama halik da bilmesin’ demişti. Bu söz benim zihnimde şimşekler çaktırdı ve insan haklarında yüksek lisans serüvenim böyle başladı.” Derslerle beraber önce bir kavram kargaşası içinde olduğunu farkına vardığını ifade eden Soral şunları söyledi: “Bildiğimi sandığım kavramları aslında yanlış bildiğimi ve bu durumun da etrafımda olup bitenlere yanlış bakmama neden olduğunu gördüm. Bu kavramların başında insan, insan hakları, insanın olanakları, değer, değerler, değerlendirme gelmekteydi. Bu eğitimle, kavramların gerçekte ne anlama geldiğini açık bir şekilde öğrendim ve buna bağlı olarak da insan haklarının aslında insanın değerini tanıma ve bu değeri koruma, insanın değerinin ise insanın diğer canlılar arasındaki özel yeri, ona bu özel yeri sağlayanın da insanın olanakları olduğunu kavradım. Bu olanakların ise insana özgü etkinlikler ve bu etkinliklerin ürünlerinin insanın değerini ya da onurunu oluşturduğu öğrendim. Yani kişilerde insanın olanaklarını gerçekleştirmek ve geliştirmek, insan olan herkesin ödevi haline geliyor, her tek insanın hakkı oluyor. Bu olanakların gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi, her tek kişi için sağlanması zorunluluğunu beraberinde getiriyor. İşte bütün bu kavramları, insan haklarının ne olduğunu, neden korunmamız gerektiğini doğru bir şekilde anlamamız gerektiğini, İoanna Hocamın söylediği gibi insan haklarını korumak için olması gerekenlere takılmayıp, yapılması gerekenlere odaklanmanın nihai hedefimiz olması gerektiğini öğrendim. Bu eğitim, etrafımda olup bitenleri felsefi bakış açısıyla değerlendirmeme, olup bitenlerdeki problemleri daha net bir şekilde görüp çözümleyebilmeme katkıda bulundu.”

NOT: Bu haber, 15 Aralık 2022 tarihinde, www.dokuz8haber.net’te yayınlanmıştır.

<https://www.dokuz8haber.net/bildirgenin-74-yilinda-insan-haklari-egitimi-konusuldu>